

Sammandrag

Vid skapandet av offentliga rum i urbana miljöer ställs hårda krav på landskapsarkitekter. Den idealiska utformningen ska bidra till en positiv samhällsutveckling där fokus läggs på sociala, ekologiska och estetiska värden. *Placemaking* har setts som ett verktyg för att nå hälsofrämjande och hållbara mötesplatser som möjliggör för sociala samspel. Samtidigt verkar inte praktiken alltid spegla de teoretiska målen om sociala värden. Genom denna litteraturstudie granskas de positiva och negativa effekterna av *placemaking* med syfte att utvärdera det som metod för landskapsarkitekter i praktiken. I resultatet presenteras riktlinjer för förhållningssätt till och tillämpning av *placemaking* med fokus riktat mot yrkesverksamma landskapsarkitekter. Resultatet redovisar ett fåtal punkter som belyser bland annat ökad medvetenhet och förståelse av *placemaking*, betydelsen av en omfattande medborgardialog samt vikten av socialpsykologiska fenomen. *Placemaking*'s komplexitet problematiseras sedan i en diskussion som strävar efter att finna riktlinjer i en fråga som inte har ett entydigt svar. Sammantaget visar diskussionen hur ökad medvetenhet är i dagsläget det mest grundläggande för att nå de positiva effekterna av *placemaking*.

Abstract

When creating public spaces in urban environments landscape architects face challenging demands. Ideally, the design should contribute to a positive societal development where the main focus is upon social, environmental and aesthetic values. *Placemaking* has been considered a tool for reaching public health goals and creating sustainable green places that generate social interaction. However, it appears that what has been put into practice does not always reflect the theoretical goals regarding social values. This research study was conducted reviewing published literature to examine the positive and negative effects of *placemaking* in order to evaluate its usefulness in practice as a method for landscape architects. In this paper guidelines are presented regarding how landscape architects could consider and practice *placemaking* in their work. A number of specific topics are presented which highlight an increased awareness and understanding of *placemaking*, the need for public involvement via a comprehensive dialogue and the consideration of social psychological phenomena. *Placemaking*'s complexity is further reviewed in this discussion that seeks to find guidelines to a question that does not have a clear answer. In summary, the discussion displays how increased awareness is fundamental to achieve the positive outcomes of *placemaking*.

Innehåll

Introduktion	5
Syfte	6
Frågeställning.....	6
Avgränsningar	6
Material och metod.....	6
Bakgrund	7
Termen <i>Placemaking</i>	7
<i>Placemaking</i> ursprung inom <i>urban design</i>	8
<i>Placemaking</i> historiska och samtida utveckling	8
Informell och formell kategorisering av <i>placemaking</i>	10
<i>Do-It-Yourself</i> Urbanism som en del av småskalig <i>placemaking</i>	12
Dynamisk och permanent <i>placemaking</i>	13
Politiken och ekonomin som både styrande och konsekvens av <i>placemaking</i> .	14
Plats, identitet och platsidentitet.....	15
<i>Placemaking</i> i relation till värden.....	16
Resultat	17
Diskussion.....	19
<i>Placemaking</i> inom ett ekonomiskt styrande och politiskt klimat	19
Samarbete mellan det informella och formella	21
Rättigheter och skyldigheter.....	22
En iterativ process och dynamiska förutsättningar	24
Begreppet <i>placemaking</i>	25
<i>Placemaking</i> i olika sammanhang.....	27
Utvärdering av vald metod	28
Vidareutvecklade studier.....	28
Referenser	30

Introduktion

Stadens offentliga rum har som uppgift att skapa hållbara och hälsobringande platser, där medborgare får möjlighet att skapa sociala möten på en för dem meningsfull plats (The City At Eye Level 2020). Skapandet av allmänna rum som främjar en positiv samhällsutveckling ligger ofta i händerna på stadsutvecklarna, det vill säga allt från socialarbetare och fastighetsutvecklare till arkitekter och stadsmarknadsförare. Yrkesverksamma som påverkar stadens utveckling har därmed en viktig uppgift att säkerställa människors välmående och trivsel. Samtidigt präglas planeringen av ekonomiska resurser, politiska vindar och svängningar i samhällstrender (Sweeney et al. 2018).

Hou (2010) hävdar att en allmän plats är motsatsen till det privata och borde idealt inte representera de privatiserades och privilegierades intressen. Samtidigt så minskar allmänna platser runtom i världen och blir allt mer reglerade och privatiserade (Hou 2010). *Placemaking* är sprungen ur *urban design*-agendan på 1900-talets senare hälft som en metod för att värna om sociala värderingar i stadsutvecklingsbranschen (Carmona et al. 2010). Innan metoden anammades som norm inom branschen på 1990-talet, tillämpades den av lokala initiativtagare för småskaliga projekt (Shaw & Montana 2016). *Placemaking* inriktar sig på att generera offentliga platser med hög tillgänglighet, varierade aktivitetsytor och en tilltalande arkitektonisk design (Lew 2017). Detta kan däremot leda till en gentrifieringsprocess som istället motsäger grundvärderingarna i *placemaking*. Problembilden nyanseras ytterligare av dynamiken och variationen av platser (Sweeney et al. 2018).

Människor har ett behov av andra människor och de söker sig till allmänna platser för att få det behovet besvarat såväl som att få delta i staden och stadslivet (Whyte 1980). Den allmänna platsen är en av pusselbitarna som ger staden sin karaktär. Dessutom ger offentliga rum plats åt, samt skapar ett forum för, aktiviteter i och mellan olika samhällsgrupper. På så sätt skapas sociala relationer, där den allmänna ytan idealt ska vara en plats för alla (Hou 2010). *Placemaking* associeras ofta som någonting positivt inom discipliner såsom landskapsarkitektur (Lew 2017), men begreppet förknippas också med gentrifiering, exkludering och falsk marknadsföring (Shaw & Montana 2016).

I denna uppsats görs en litteraturstudie där texter diskuteras, analyseras och tolkas för att utvärdera *placemaking* som metod vid planering och gestaltning i urbana miljöer. Texten avser att konkretisera och utreda begreppet för att tydliggöra hur landskapsarkitekter vid planering av offentliga platser kan förhålla sig till och tillämpa strategin.

Syfte

Syftet är att utvärdera *placemaking* som en metod för landskapsarkitekter och granska dess negativa och positiva effekter vid planering och gestaltning i urbana miljöer. Utifrån detta syftas att ta ställning till hur *placemaking* kan användas i praktiken.

Frågeställning

Hur kan landskapsarkitekter förhålla sig till samt tillämpa *placemaking* för att värna om dess positiva effekter och undvika dess negativa följder?

Avgränsningar

En geografisk avgränsning till urbana miljöer i västvärlden är också gjord eftersom den studerade litteraturen främst berör västerländska perspektiv. Avgränsningen är även relevant utifrån vår egna geografiska kontext. I detta arbete behandlas därför inte alla de olika sätt som *placemaking* tillämpas på globalt. Studien är ytterligare avgränsad till att förhålla sig till nutiden. *Placemaking* och dess roll i historien diskuteras i den mån som anses nödvändigt för att ge ett nyanserad nutida kontext.

Material och metod

Uppsatsens metod består av en litteraturstudie där det utförts ett analys-, tolknings- och diskussionsarbete för att bygga upp och stödja textförfattarnas kritiska argumentation kring ämnet *placemaking*. Analysen gjordes genom att läsa olika texter där målet var att förstå dess roll och sammanhang i stadsutvecklingsbranschen. Genom att hitta samband, skillnader och olika konsekvenser av *placemaking* så utfördes ett tolkningsarbete som resultatet baserades på. Diskussionen baserades i sin tur på resultatet och tankar som uppkommit under litteraturstudiens gång. *Placemaking* och dess indelning i det formella, statsplaneringsbranschen, och informella, medborgar engagemang, var fokusområden och användes som utgångspunkt för vidare sökning av litterära källor. Vi letade efter skillnader mellan det informella och formella och hur dess produkter kan skilja sig åt. Detta eftersom informell *placemaking*-projekt ofta anses som lyckade medan formella betraktas som mindre framgångsrika. Vi intresserade oss därför att undersöka vad som skiljer de två åt. Ur detta väcktes frågan kring hur faktorer som leder till lyckad *placemaking* kan implementeras i det formella. För att ge en mer nyanserad bild berörde den sökta litteraturen även ekonomiska aspekter och gentrifiering kopplat till *placemaking*.

Samtlig vetenskaplig litteratur som använts i uppsatsen utgår ifrån urbana miljöer där *placemaking* diskuteras ur olika perspektiv och sammanhang. Gemensamt för artiklarna är en diskussion kring informell kontra formell och dynamisk gentemot permanent i förhållande till planering och gestaltning. Böcker och övriga källor har använts för att bygga upp en förståelse av historia, sociala sammanhang och ekonomiska förhållanden som skapar förutsättningarna för *placemaking* i dagens samhälle. Litteraturen behandlades med en utgångspunkt i landskapsarkitektens ämnesfält, men berörde även andra discipliners perspektiv för

att erbjuda en mångsidig jämförelse, utarbetning och förklaring till frågeställningen.

Bakgrund

I följande avsnitt presenteras bakgrundsinformation som anses väsentlig för att ge läsaren definitioner, beskrivningar och kunskap kring *placemaking* och dess bakomliggande komponenter. Texten inleder med en begreppsförklaring och redogör sedan för *placemaking* framväxt ur *urban design*. Därefter beskrivs den historiska och samtida utvecklingen av *placemaking* i det västerländska samhället. Detta utgör en grund för att förstå problembilden som skildras i följande underrubriker. Där förklaras *placemaking* i förhållande till olika kategoriseringar, skalor och aktörer, platsdynamik, ekonomi och politik samt kultur och platsidentitet. Ur denna information baseras sedan resultatet och diskussionen i kommande kapitel.

Termen *Placemaking*

Placemaking som term har ofta en positiv konnotation, samtidigt är det ett svårdefinierat begrepp och används på olika skalor samt av olika grupper i samhället (Sweeney et al. 2018). I litteraturen stavas begreppet på olika sätt där syftningen kan variera (Lew 2017). Grunden för *placemaking* ligger i teorin för *urban design* med välviljan att göra ytor mer attraktiva och funktionella och på så sätt skapa känslan av en plats (Sweeney et al. 2018). *Placemaking* är därmed en mekanism för att omvandla stadens ytor till platser. Shaw och Montana (2016) förklarar att platser till skillnad från ytor har mening och betydelse för dess brukare. Därutöver menar författarna att platser kan ha en identitet, en viss atmosfär eller andra kvaliteter som kan vara svåra att sätta ord på, egenskaper som ytor saknar. Detta konstateras även i Ryans (1995) text:

Place-making aims to turn public spaces into places; places which engage with those who inhabit them, places through which people do not merely pass, but have reason to 'stop and become involved'; places which offer rich experience and a 'sense of belonging'; places in short, which have meaning, which evoke pleasure or contemplation, or reflection and, most importantly, an appreciation of cultural and environmental diversity (Ryan 1995, s. 7)

Placemaking brukas idag alltmer av stadsplanerare och olika myndigheter för att till exempel ge liv åt folkfattiga ytor, beskriver Sweeney et al. (2018). Samtidigt anammas det av invånare och organisationer för att kunna ta tillbaka, ta vara på och förnya urbana ytor (Sweeney et al. 2018). Ur det hänseendet utvidgades de olika sätt som *placemaking* tillämpas i samband med att metoden började appliceras på större skalor och i mer officiella sammanhang (Shaw & Montana 2016). Därtill kan *placemaking* se annorlunda ut beroende på vilken plats och av vem det tillämpas (Sweeney et al. 2018).

Placemaking ursprung inom *urban design*

Carmona et al. (2010) definierar begreppet *urban design* i boken *Public Places Urban Spaces: the Dimensions of Urban design*. Författarna beskriver termen *urban design* som processen att skapa bättre platser för människor genom ett mer expansivt angreppssätt. Samtida med *urban design*-andan anammades även *placemaking* som metod och ett planeringsverktyg av anmärkningsvärda designers, stadsplanerare och arkitekter. Framträdande namn är bland annat Jane Jacobs, Kevin Lynch och Jan Gehl som hade stort inflytande på trendriktningen (Carmona et al. 2010). Fenomenet *placemaking* kan därför anses som en produkt född ur *urban design*-agendan (Aravot 2002). Carmona et al. (2010) beskriver att termen *urban design* myntades i Nordamerika under sena 1950-talet och hade stort inflytande på strömningarna inom stadsutvecklingsbranschen. Författarna menar att de framträdande tongivarna, som formade *urban design*-trenden, tillämpade ett nytt förhållningssätt till stadsplanering. Tidigare planeringstrenden, benämnt "civic design", dominerades av ett estetiskt tänk där fokus centrerade kring förhållandet mellan betydelsefulla civila byggnader i relation till angränsande öppna ytor mellan dessa byggnader. *Urban design* betecknar en annan strategi där det primära fokuset ligger på formandet av urbana ytor med intentionen att skapa, eller återskapa, miljöer som människor vill uppehålla sig på. Skribenterna förklarar att uppmärksamheten därmed skiftades från fördelningen av byggnader och ytor mellan byggnader till utformningen av de offentliga gemensamma ytorna. Vid utformningen betonas sociala interaktioner och kommunikation i det offentliga stadsrummet (Carmona et al. 2010).

Carmona et al. (2010) beskriver att likt begreppet *placemaking* består *urban design* av två till synes enkla ord, men i kombination och inom ämnesfältet av stadsplanering ter sig orden mångfacetterade. I en separerad kontext refererar begreppet urban till egenskaper som tillhör städer och tätorter, medan design hänvisar till en aktivitet, exempelvis skissande, mönsterskapande, planerande eller färgsättning. Författarna tydliggör att tillsammans blir termen svårdefinierad där det kan upplevas enklare att beskriva vad som inte ingår i begreppsförklaringen än att formulera en precisering. *Placemaking* har samma problematik. Place, eller plats, kännetecknas som ett topologiskt rum, medan making, eller skapande, betecknas som en aktivitet. Båda begreppen, *urban design* och *placemaking*, kombinerar ett beskrivande av ett fysiskt, topologiskt rum (urban och place) med ett ord som redogör för en aktivitet (design och making) (Carmona et al. 2010).

Placemaking historiska och samtida utveckling

Från den grekiska agoran till medeltida marknadstorg kan det genom historien ses exempel på flertalet allmänna rum där människor skapat mening och tillhörighet i sina samhällen, framhåller Silberberg et al. (2013). Författarna förklarar vidare att teknologiska framsteg, industrialiseringen samt globalisering skapade en ny form av urban planering, där medel för att ta sig från punkt A till punkt B snabbast styrde utformningen av staden. Det innebar att stadens offentliga rum planerades efter effektivitet och funktionalism, en annan skala än den mänskliga (Silberberg et al. 2013). Planering av offentliga rum styrdes till övervägande del från en "top-down approach", berättar Lew (2017), vilket innebär att rummen var professionellt designade. Författaren fortsätter med betoning på att målet med planeringen var att

influera människors beteende på platsen och perception av platsen. Detta var särskilt påtagligt under upplysningstiden och industriella revolutionen på sena 1700-talet (Lew 2017). Carmona et al. (2010) förklarar att i samband med automobiliteten och bilismens framfart under första halvan av 1900-talet pågick även modernistisk urbanism som normativ teori inom arkitekturen. Modernistisk urbanism utgick ifrån staden som en maskin och strävade efter att bryta loss från industrialismens ohälsosamma arkitektur. Byggnader skulle vara lätta, luftiga och soliga med tillgång på stora öppna ytor. Omgivningen följde samma funktionalistiska principer, vilket resulterade i stora avstånd mellan olika funktioner, exempelvis bostad och arbete. Därmed fick bilen en avgörande funktion som förbindare och vägarna designades därefter för att underlätta dess framkomlighet mellan ändamålen. Le Corbusier är en av de mest tongivande arkitekterna av modernistisk urbanism och gick i bräschen för en stad med utgångspunkt i rigorös planering med en maskinistisk anda (Carmona et al. 2010). Silberberg (2013) beskriver att det under 1960-talet väcktes en motreaktion till den rådande stadsplaneringen och med Jane Jacobs, Kevin Lynch och William Whyte i framkant växte en ny era av urban sociologi fram. Förespråkarnas missnöjesyttring centrerade kring ämnen som social hälsa, sociala rättvisa och barns utveckling, där människan och dennes beteende börjar stå i centrum av diskursen (Silberberg et al. 2013). Aravot (2002) menar att ur dessa ideologier blomstrar *urban design* och etableras i opposition till modernistisk urbanism. Resultatet av den föregående maskinistiska planeringen kritiserades för skapandet av *placelessness*, det vill säga platser utan hjärta. Dessa ankningslösa ytor i kombination med *urban design* teorins framväxt sporrade en ny designriktning som titulerades *placemaking*. Betoningen inom den nya strömningen låg på människans emotionella upplevelse och samband på en plats samt att skapa platskännetid (Aravot 2002).

Placemaking rotar sig i diskursen om människocentrerad design, men spår av fenomenets centrala koncept kan, som tidigare nämnt, återfinnas i historiska offentliga platser (Silberberg et al. 2013). Harmanşah (2014) diskuterar innebörden av samt uppfattningen om plats ur ett historiskt sammanhang och skriver:

A striking thread among many of the contributions is connectivity of places through the mobility of bodies, things, stories and knowledges and the need to understand places as part of a broader meshwork of relationships and associations (Harmanşah 2014, s.11)

Gemensamt för moderna och historiska offentliga rum är skapandet av meningsfulla platser, av människor, för människor (Silberberg et al. 2013). Shaw och Montana (2016) berättar att det först var under 1990-talet som *placemaking* blev en del av stadens politik för officiell planering och design inom västvärlden. Författarna förklarar att *placemaking* tidigare tillämpades till största del av mindre grupper och organisatörer i småskaliga och ofta granskapliga projekt. Detta skifte säger skribenterna skedde i samband med en återfödelse av den så kallade kreativa staden. Konceptet av den kreativa staden baseras på verk av Lewis Mumford och Jane Jacobs som beskriver hur en bra stad föds ur kreativitet och diversitet vilket möjliggör för innovation, nytänkande samt sociala aktiviteter (Shaw & Montana 2016). Verk av diverse författare utvecklade sedan synsättet på den kreativa staden genom att föra samman kulturell utveckling med ekonomisk tillväxt. Shaw och Montana konstaterar att konceptet blev en metod för att inte bara införliva stadens utrymmen med människor och sociala aktiviteter men också för att utveckla den

lokala ekonomin. Den kreativa staden sågs därmed som en lösning på rådande urbana problem i allmänhet där *placemaking* har kommit att bli ett av flera tillvägagångssätt att uppnå denna kreativa stad (Shaw & Montana 2016).

Aravot (2002) framhåller att efter sin storhetstid under 1990-talet, har *placemaking* mist sin ledande position inom *urban design*-agendan. Begreppet *placemaking* har förlorat uppmärksamhet, men inte utifrån det hänseendet att den är inaktuell, utan det har blivit ett vedertaget tillvägagångssätt. Aravot påstår att *placemaking* simplificerats, tagits för givet och följaktligen frångått dess egentliga syfte när termen blev integrerat i den normativa landskapsarkitekturen. Skribenten förklarar att diskursen inom *urban design* istället har skiftat fokus till hållbarhet. Påspädd av överbefolkningsdilemmat, "inner-city crisis" och globala klimatförändringar, har hållbarhet spridit sig som en löpeld genom de flesta disciplinerna (Aravot 2002). Aravot hävdar att *urban design* än idag domineras av ett hållbarhetstänk och idéer om platsskapande har hamnat på efterkälken.

Informell och formell kategorisering av *placemaking*

Placemaking går att dela in i det informella och formella (Sweeney et al. 2018). Innes et al. (2007) förklarar att informell *placemaking* i de flesta fall innebär medborgarengagemang där exempelvis lokala och mindre grupper eller individer är med och skapar det offentliga rummet. Hou (2010) framhåller hur den informella formen av *placemaking* har växt fram i och med att stadens allmänna platser blir allt mer reglerade och privatiserade. Konsekvent finns det en växande rörelse hos individer, olika grupper och organisationer att ta eget initiativ för att själva skapa allmänna platser som besvarar deras behov (Hou 2010). Innes et al. förklarar hur det informella platskapandet tillåter för aktiviteter samtidigt som det möjliggör tillfälliga och spontana interaktioner mellan individer. Vidare beskrivs hur informalitet kan definieras som oreglerat beteende där människor styr platsen gentemot att platsen styr användares aktiviteter. Fenomenet kan också beskrivas som att platsens föds ur dess brukare (Innes et al. 2007). Akter inom informell *placemaking* kan exempelvis vara cykelrörelser, marknader, eller pop-up parker som ofta motsätter sig regulationer och genomförs utan tillstånd (Hou 2010). Informell *placemaking* är komplext på grund av dess oreglerade form, men kan tidvis erhålla tillåtelse eller uppmuntras av officiella myndigheter (Douglas 2016).

Formell *placemaking* används i praktiken av professionella stadsutvecklare, yrkesverksamma, regeringar och politiskt styrande organ som planerar och designar allmänna platser (Innes et al. 2007). Douglas (2016) beskriver formell *placemaking* som en produkt av olika formaliteter yrkesverksamma måste förhålla sig till. I texten beskrivs hur termen formell syftar till det som är officiellt sanktionerat eller skapat. Enligt Douglas är därmed yrkesverksamma lagligt och normativt berättigade befogenheten såväl som skyldigheten att forma våra urbana miljöer. Samtidigt beskrivs hur exempelvis icke auktoriserade gatuartister, gatuförsäljare och hemlösa också bidrar med att fysiskt forma den byggda miljön. Därtill påpekar Douglas att det är skillnad mellan det sanktionerade och icke sanktionerade som tydliggör distinktionen mellan det informella och formella inom *placemaking*. Main och Sandoval (2015) betonar att för områden med hög kvot invandrare eller mångkulturalitet kan till exempel informell försäljning vara en väsentlig del i samhällets ekonomiska och kulturella struktur. Trots verksamhetens

illegalitet så är dess djupa rotning i samhällets identitet svår att förhindra förklarar författarna. Därför misslyckas polisrazzior samt andra ingripanden från myndigheten och aktiviteten fortsätter utan tillstånd, men även utan inblandning (Main & Sandoval 2015).

Sweeney et al. (2018) framhåller att när de professionella och därmed befogade tillämpar *placemaking* blir det en del av en statlig regenerativ agenda som ofta används för upprustning eller skapandet av nya allmänna platser. I samband med dessa regenerativa projekt tillkommer konsumtions- och nöjesmöjligheter av diverse slag. Enligt den här principen menar Sweeney et al. att *placemaking* kan användas för att producera trendiga platser som i sin tur blir ett varumärke för staden. Fortsättningsvis understryker författarna att platsen föds ur en uttänkt agenda som styr dess utformning. Ytterligare finns en mentalitet hos yrkesverksamma att så länge en plats är byggd kommer människorna att besöka och använda sig av den platsen (Sweeney et al. 2018).

Douglas (2016) förklarar att det finns normativa koder för branschen i hänseende till hur man formar urbana miljöer vilket i sin tur påverkar hur professionella ser på och använder sig av *placemaking*. Författaren framställer en pessimistisk bild av formell planering vars produktion av multipla platser förvandlar det vackra och kreativa till tarvlig repetition. Vidare sägs att ett allt för formaliserat system blir ett hinder för innovativt tänkande. Innes et al. (2007) styrker detta påstående med följande resonemang: "Formal bureaucracy focuses on making and applying rules or designing programs that are abstract in the sense that they are designed to work for many situations." (Innes et al. 2007, s.199). Utifrån påståendet kan man yrka att konventionell användning av formell *placemaking* utgår från en typ av checklista. Checklistan ska vara applicerbar för flertal platser och situationer och kan därför inte ta hänsyn till en specifik plats, dess förutsättningar eller behov på samma sätt som informell *placemaking* kan. Uppfattningen av *placemaking* som en metodisk strategi inom en formella kontext stöds av Aravot (2002). Enligt författaren kan *placemaking* förklaras som som en normativ modell inom berörda discipliner. Vidare argumenteras att en mer vägledande tillämpning skulle vara mer realistisk. Aravot insisterar att en punktformsprincip med allmänna huvudrubriker skulle utgöra en bättre basmetod för planerare än den traditionella checklistan. Formatet formuleras som formbart till varje individuell plats med oändliga lösningar. Författaren påstår även att denna attityd är i större mån uppnåeligt och underlättar arbetet att nå *placemaking* ideala resultat (Aravot 2002). I motsats till denna modstulna bild av formaliserade system lyfter Douglas fram hur det inte skildrar hela sanningen. Douglas menar att flertalet landskapsarkitekter jobbar idag i motsättning till den formaliserade styrningen. Dessa försöker införliva branschen med ett framtidstänk av alternativa metoder som sätter större fokus på människan och det sociala värdet som *placemaking* belyser. Vidare förklarar Douglas att dessa försök ofta bemöts av resistens från branschen vilket resulterar i att endast små steg framåt tas.

Att dela in *placemaking*, som gjorts ovan, i de två kategorierna informell och formell *placemaking* ter sig lättare i teorin än i praktiken (Sweeney et al. 2018). Sweeney et al. (2018) redogör att vid genomförandet av informella *placemaking*-projekt krävs olika aktörer och organisationer som är mer eller mindre involverade i processen. Dessa, berättar författarna, utgörs av människor inom både det informella och formella ämbetet. Genom deltagande aktörer i processen finns

därmed en tendens att informell *placemaking* överlappar med det formella (Sweeney et al. 2018). Douglas (2016) påpekar dessutom att en dikotomi mellan det informella och formella skapas då definitioner av begreppen kan variera.

Do-It-Yourself Urbanism som en del av småskalig *placemaking*

DIY urbanism eller så kallas *Do-It-Yourself* Urbanism sker ofta på en liten skala av engagerade individer och organisationer. Det handlar ofta om innovativa, genomtänkta och billiga lösningar på svåra eller ouppmärksammade urbana problem (Sweeney et al. 2018). Douglas (2016) beskriver hur *DIY urban design* är *bottom-up*, till skillnad från formell *placemaking* som är *top-down*. Därutöver säger författaren att *DIY* urbanism är kreativt, generativt och utanför politiken för officiell och planerad *urban design*. *DIY* design är en del av informell urbanism och anses av Douglas vara knutet till informell *placemaking*. Ytterligare belyser texten en gråzon mellan formell och informell *placemaking*. Gråzonen uppstår då de som utför *DIY* urbanism tillämpar formella verktyg, såsom professionell kunskap och metoder, inom det informella och icke auktoritära platsskapandet (Douglas 2016).

För aktörer inom *DIY* urbanism kommer inspirationen att agera först och följs sedan av kunskapen som krävs för att genomföra diverse projekt, berättar Douglas (2016). Därtill förklaras att när professionell kunskap och metoder anammas utgör det ett hjälpmedel som förbättrar funktionaliteten av informella ingrepp. Därmed vinner dessa handlingar samtidigt större legitimitet. Vidare argumenterar Douglas att ett nöje återfinns i kunskapen av att utföra handlingen på "rätt sätt". I motsats till detta finns det personer som utför *DIY* projekt vars dagtidsjobb är inom stadsplanering och design såväl som andra professioner kopplade till stadsutveckling (Douglas 2016). Dessa individer erhåller professionell kunskap inom fältet före inspirationen att agera informellt. Douglas berättar att den yrkesprofessionella kunskapen bygger på studier och erfarenhet inom yrkeslivet. Kompetensen appliceras utan en mellanhand i de urbana rummen och får en direkt samt okonstlad verkan (Douglas 2016). Oavsett hur eller när kunskap uppnås utgör det en central roll i *DIY* urbanism och resulterar i att gränsen mellan det informella och formella blir mindre skarp (Douglas 2016). Douglas utvecklar hur det i dagsläget är vanligt att *DIY* projekt får officiell tillåtelse, vilket även visar hur en stark åtskillnad mellan de två kategorierna kanske motsäger verkligheten.

Sweeney et al. (2018) redogör att ett växande intresse hos stadsplanerare och designers finns rörande informell urbanism. Följaktligen beskriver författarna att inspiration tas från *DIY* urbanism och tillämpas inom officiella planeringsstrategier. Douglas (2016) konstaterar att utbytet mellan det informella och formella därmed går åt båda hållen. Till följd ställer Douglas frågan hurvida det tyder på en ömsesidig acceptans mellan branschen och *DIY* urbanism tillämpare. Även samarbeten menas vara en möjlighet där regelverk är flexibla nog att tillåta en sådan förening. Sweeney et al. stödjer påståendet genom att beskriva hur en kombination av det formella med det informella inte är en omöjlighet. Författarna menar att en informell strategi, som frångår de typiska strukturerna i planering, kan vara en effektiv metod för att brygga avståndet mellan planerare och användare. I samma anda lyfter Innes et al. (2007) fram hur beställarens formalitet och strikta

följande av principer kan skapa spänning och distans till en plats framtida användare. Därmed föreslås ett informellt angreppssätt för *placemaking* som då anses skapa möjlighet att hantera samt minska gapet mellan planeraren och användaren. Detta ska i sin tur ge bättre förutsättningar för människor att vilja visats på och använda sig av en plats (Innes et al. 2007). Sweeney et al. exemplifierar att även initiativ från mindre organisationer kan resultera i denna överbyggande process, till exempel gemensamma trädgårdar, festivaler, marknader, workshops och allmän konst. Hou (2010) skildrar betydelsen samt inverkan informell *placemaking* kan ha på allmänna platser i den urbana miljön:

Although the actions may be informal and erratic, they have helped destabilize the structure and relationships in the official public space and release possibilities for new interactions, functions, and meanings (Hou 2010, s.15)

Ur Douglas (2016) text framhålls det ett växande intresse av *DIY* urbanism där aktionernas betydelse väcker tankar och funderingar hos stadsplanerare, designers och beslutsfattare. Vidare beskrivs även ett intresse hos aktiva inom det informella kring diskussionen om rättigheter, ansvarsområden samt kontexten av en plats och konsekvenser därav. Parallellt skildras en beundran hos yrkesverksamma för åtminstone bakomliggande intentioner av *DIY* urbanism. Samtidigt betonar Douglas en oro att *DIY* design utmanar en befintlig status quo, där vem som har rätten att forma den lokala omgivningen ifrågasätts. Fortsatt diskuteras att yrkesverksamma inom yrket känner sig begränsade av styrande politik och regelverk. Trots det anser somliga yrkesverksamma att informella handlingar kan vara riskfyllda eller till och med kontraproduktiva för de framsteg de försöker nå genom formella processer. Douglas skriver hur ett erkännande av informell design och dess effekter kan leda till större förståelse för ansvarsområden och hur ansvaret ska disponeras. Fortsättningsvis menas att makt och auktoritet kan skifta från ett *top-down* styre till en omlokalisering i mitten. Således delas ansvaret mellan yrkesverksamma och de informella aktörerna. Sammanfattningsvis resonerar Douglas om *DIY* urbanism är ett steg bort från demokratisk planering i och med dess representation av privata intressen. Författaren frågar sig om det innebär organisk och lokal *placemaking* eller om det kan leda till en dynamisk och kollaborativ framtid för stadsplanering och design.

Dynamisk och permanent *placemaking*

Sweeney et al. (2018) beskriver att tidsperspektivet för *placemaking* varierar från projekt till projekt. Det kan handla om att skapa något för en dag, en vecka, en månad eller mer långsiktigt. Författarna urskiljer däremot en skillnad på hur formell och informell *placemaking* hanterar tidsperspektivet. Texten syftar på att det inom landskapsarkitektur och samhällsplanering finns en norm att skapa permanenta och icke-dynamiska platser. Normen påverkar i sin tur hur dessa aktörer använder sig av *placemaking* som en planerings- och designstrategi. Sweeney et al. förklarar att synen på platser såväl som skapandet av dessa platser utgår från ett permanent perspektiv. Formell *placemaking* kan därför kopplas med ett permanent synsätt medans informell *placemaking* relaterar till ett mer dynamiskt förhållningssätt. Enligt författarna handlar *placemaking* inte endast om att göra en materialistisk insats för att omforma en plats utan bör vara ett dynamiskt projekt. *Placemaking* skapar därför inte en färdig produkt utan är ett kontinuerligt

arbete som fortsätter efter det att platsen blivit byggd. En förutsättning för platsdynamik är öppenhet för framtida förändringar och välkomnande av diverse evengemang (Sweeney et al. 2018).

Med *placemaking* finns en vilja att bryta mönster, alstra nya möten mellan objekt och människor såväl som att skapa nya anknytningar och möjligheter i den urbana miljön för stadens invånare, beskriver Sweeney et al. (2018). Författarna utvecklar påståendet och säger att man vill uppmuntra människor att välja bort bilen och istället uppleva staden på cykeln. Därmed vill man främja människor att uppmärksamma saker de tidigare inte lagt märke till och på så sätt återengagera invånarna. Därtill ligger fokuset hos informell *placemaking* inte endast på det materialistiska som bygger upp en plats utan också på vad som sker när människor uppmärksammar och engageras av platsen. Konsekvent menar Sweeney et al. att *placemaking*-projekt får ett öppet slut, där processen fortsätter efter dess byggnation. Dynamiken drivs inte enbart av platsens skapare utan också av användarna som beaktar, brukar eller förändrar platsen. Processen är enligt Sweeney et al. oförutsägbar eftersom det är svårt att säga exakt hur platsen kommer användas eller hur den med tiden kommer att utvecklas. Författarna framhäver också att denna iterativa process medför att en plats undgår ständiga förändringar som återfinns både i platsens materialistiska förändringar och förändringar som drivs av dess brukare. Med det poängteras att dynamik bildas då platsen upptäcks av nya människor såväl som de känslor och upplevelser det ger besökarna. Dessutom menas att platsen kan användas av olika grupper i samhället vid olika tillfällen, men också att brukarnas aktiviteter kan påverka och förändra platsen (Sweeney et al. 2018). Nuförtiden diskuteras den positiva påverkan *placemaking* kan ha för att aktivera stadens invånare och stärka deras anknytning till olika urbana platser. Däremot kan *placemaking* också vara en katalysator till gentrifieringsprocesser och därmed bidra till ökade samhällsklyftor samt övergripande exkludering (Lew 2017).

Politiken och ekonomin som både styrande och konsekvens av *placemaking*

Lew (2017) skildrar att *placemaking* ofta associeras med ett positivt ordalag, speciellt de småskaliga och lokala projekten. Vidare förklarar författaren att sett utifrån en större skala, så kallad meta-nivå, sker planeringen i mer omfattande drag, till exempel för hela bostadskvarter, stadsdelar eller distrikt. Denna större form av *placemaking* möts av betydligt mer kritik, jämfört med mindre, lokala och individuella projekt. När ett helt område eller grannskap exponeras för stora förändringar förklarar Lew att man ofta ser en kumulativ effekt där *placemaking* i slutändan bidrar till gentrifiering. Fortsatt tydliggörs att fenomenet uppenbarar sig främst i urbana låginkomstområden, där planerarnas goda intentioner om att uppgradera, renovera och förbättra platsen leder till en utfasning av de ursprungliga invånarna. Gradvis sker en inflyttning av medel- eller höginkomsttagare som får ta del av *placemakingens* fördelar. Lew belyser att effekten för området blir ur en synvinkel positiv med förbättrade bostadsförhållanden, minskad brottslighet, ökade skatteintäkter och till viss mån ökad blandning av samhällsklasser. Samtidigt ser man negativa konsekvenser där det sker en förlust av ekonomiskt överkomliga bostäder, ökade levnadskostnader, ökad hemlöshet samt en förskjutning av

låginkomsttagare och lokala småföretagare. Vid *placemaking* finns det därmed en risk att trade-offs mellan olika intressen sker, som i sin tur påverkas av den bakomliggande politiska förhållningen och ekonomiska kapaciteten (Lew 2017).

Ett meta-perspektiv kan, i kontrast till tidigare stycke som fokuserar på negativa följder, också vara en väsentlig strategi för att beakta det omkringliggande landskapet och därmed undvika skadlig fragmentering, förklarar Lew (2017). Från en mer utzoomad synvinkel kan det tillämpas ett mer reflekterande och hänsynsfullt tillvägagångssätt, där faktorer som sammanbinder angränsande grannskap kan säkras på en större skala. Detta leder i sin tur till en mer resilient stadsutveckling (Lew 2017).

Sweeney et al. (2018) resonerar att gentrifiering verkar vara en oundviklig följd av *placemaking* i urbana miljöer. Författarna understryker att detta är speciellt påtagligt när det involverar ekonomisk tillväxt, men att det samtidigt kan användas för att bestrida ojämställdhet mellan till exempel olika samhällsklasser eller etniciteter. Författarna menar även att det kan generera möten och främja sociala spelplan mellan olika samhällsgrupper (Sweeney et al. 2018).

Enligt Shaw och Montana (2016) anammades *placemaking* av professionella och yrkesverksamma som ett redskap för att skapa varumärken för olika destinationer i staden:

It was tied into place-promotion and advertising, and used to impose themed designs onto precincts such as Chinatowns. And of course, place-making was enlisted in the project of building the 'creative city' (Shaw & Montana 2016, s. 168)

Även Lew (2017) intygar att platser produceras med tydliga motiv som tematiska destinationer. Målet vid turistattraktioner blir då ofta att sporra ekonomisk aktivitet och vinning. Således påstår författaren att det kan starkt kopplas ihop med strategisk marknadsföring och uppbyggandet av ett specifikt varumärke, något som med lätthet visat sig präglas av neoliberala värderingar (Lew 2017). Samma åsikt delas av Aravot (2002) som uttrycker att unikhet eller särprägel hos en plats kommersialiseras genom riktad formell planering. Författaren utvecklar att projekt där *placemaking* anges som metod har försvagat begreppets kredibilitet och instrumentella värde. Fortsatt argumenteras att *placemaking* används som praxis för att öka konsumtion och understödja ekonomiska intressen. Däremot tolkas sällan *placemaking* eller *urban design* ur ståndpunkten som en katalysator för kapitalistiska eller neoliberalistiska agendor (Aravot 2002).

Plats, identitet och platsidentitet

I Mains och Sandovals (2015) artikel *Placemaking in a translocal receiving community: The relevance of place to identity and agency* beskrivs kopplingen mellan plats och identitet samt den känslomässiga betydelsen en stark platsidentitet kan ge en individ och/eller samhälle. Betydelsen av platsidentitet och kulturellt sammanhang framställs i texten som en förutsättning för fungerande *placemaking*. Med hjälp av en fallstudie av MacArthur park i Los Angeles, Kmeg alifornia illustrerar författarna hur platsidentitet kan skapa meningsfulla rum i staden för invandrare. Studien visar på ett lyckat fall där ett samhälle, med stor andel invandrarbefolkning, omvandlar och återupplivar ett utsatt område samt en tillhörande park. Innan omvandlingen präglades området av hög kriminalitet, social

utsatthet och droghandel. Idag är området och parken en livfull plats med högt medborgarengagemang. Parken är en stor del av områdets identitet, något som etablerats genom lokalt initiativ och engagemang med informell *placemaking* som bakomliggande strategi (Main & Sandoval 2015). Författarna argumenterar att det finns en stark koppling mellan socialt engagemang och en tydlig grannskapsidentitet. Texten fortsätter med förklaringen att en utpräglad grannskapsidentitet, där samhället känner sig som en enhet, leder till att individer oftare tar större ansvar och initiativ, i till exempel gräsrotsprojekt.

Shaw och Montana (2016) betonar hur kulturell identitet är väsentlig för att ett grannskap, en stad eller en region ska upplevas och kännas unik. Vidare menas att *placemaking* kan främja kulturell identitet men samtidigt vara skadlig när tillämpning sker på en meta-nivå. Platsidentitet, kulturell identitet och känslan av delad identitet kan främjas av konst och kulturella inslag vilket härleds från bland annat *placemaking*. Texten visar däremot att vid storskaliga exploateringsprojekt försvinner många gånger dessa element. I och med det förloras också de verktyg som binder människor samman och ger platsen sin identitet. Därutöver förklarar Sweeney et al. (2018) hur *placemaking* skapar möjligheten att utforma offentliga rum som bryter destruktiva samhällsnormer. Dessa rum bestrider därav ojämställdhet, till exempel mellan olika samhällsklasser och etniciteter. Likväl förmås eventualiteten av nya möten med människor och objekt som möjliggör för nya sociala kontakter och rörelsemönster i staden (Sweeney et al. 2018). Emellertid uppmärksammar Aravot (2002) däremot att en distinkt identitet-, eller kulturkoppling kan verka direkt exkluderande eller förtryckande av utomstående folkgrupper. Därmed anser författaren att *placemaking*, ur aspekten att skapa tydliga identitet- eller kulturkopplade platser, ska verka för en konstruktion med ett öppet-slut. Detta anses som en potentiell lösning kring exkluderingsfrågan, där anpassning efter brukare och brukande i kombination med kontextskänslighet beaktas i relation till tid och rum. Således påstås att meningsskapande på en plats kan betraktas som en process tillverkad och bestämd av sociala konstruktioner. Utifrån detta medförs att meningsskapande inte enbart kan åstadkommas genom materiella tillägg eller attributer, utan kräver en mänsklig kontext. Detta kan jämföras med det basala behovet av en "hemkänsla", som grundar sig i ett emotionellt tillstånd (Aravot 2002).

Placemaking i relation till värden

Kvaliteten av en plats bestäms både av aktivitet och design. Det argumenteras för att den moderna designprocessen ska inkorporera både det fysiska och det sociala för att skapa lyckade urbana miljöer (Shaw & Montana 2016). Diskursen kring värden, estetik och etik inom offentliga miljöer är en extremt komplex debatt. Idag vävs även den ekologiska aspekten in som en av de mer grundläggande komponenterna i planering. Vid exploatering är dessa värden riktande och styrande, där stadsutvecklare förhåller sig till rådande politiska stadgar och yrkesnormer. Eftersom stadsutvecklare, såsom landskapsarkitekter, formar våra offentliga rum så följer dessa skapade ytor värderingar och normer som föreligger i yrket. *Placemaking*, när det används som medel för att medborgare och grannskap får inflytande i planering, kan se till att värden som är viktiga lokalt tas hänsyn till vid exploateringen. Som Shaw och Montana (2016) beskriver i sin text uppenbarar

sig en diskussion om vem som har rätt till att bestämma värdet av en plats: “The term generally refers to the activity of giving meaning or coherence to a locale—but what kind of meaning, determined by whom?” (Shaw & Montana 2016, s. 167). Kopplat till diskussionen om gentrifiering så tolkar författarna att aspekter som värdesätts och implementeras i allmänna rum, såsom höga ekologiska, sociala och estetiska värden, leder till att vissa samhällsgrupper blir exkluderade. Strävan efter en kreativ stadsstrategi där alla komponenter tillämpas innebär ett högt pris där endast projekt med god resurstillgång blir fulländade. Notan, det vill säga den slutliga resurskostnaden, är något samhällets utsatta inte har kapital eller medel för att bistå med (Shaw & Montana 2016). Därmed förklarar författarna att endast områden med påtaglig resurstillgång har möjlighet att ta del av en fulländad gestaltning. Ytterligare framhålls att i vissa fall där grannskapet inte upprätthåller en önskad bild fasas boende ut genom olika påtryckningsprocesser och ersätts av välbärgade medborgare. Ojämligheten uttrycker sig i gentrifieringsprocessen, men kan även ses i marknadsföring med subtila indikatorer på att denna plats främst tillhör en viss samhällsklass (Shaw & Montana 2016).

Likt de flesta discipliner beskriver Carmona et al. (2010) att även landskapsarkitektur präglas av skillnader mellan teori och praktik när *placemaking* ska implementeras. Dessa skillnader förstärks av hur olika värden vägs mot varandra, därför är det grundläggande att designers av urbana miljöer förstår sammanhanget och nyanserna inom deras disciplin (Carmona et al. 2010).

Resultat

Genom litteraturstudien har positiva och negativa effekter av *placemaking* studerats. I början anges en sammanfattning av resultatet i punktform. Därefter baseras de ställningstaganden som tas i resultatet angående vilket förhållningssätt landskapsarkitekter kan ha till *placemaking* och hur det kan tillämpas. Resultatet syftar till att besvara frågeställningen hur landskapsarkitekter kan förhålla sig till samt tillämpa *placemaking* för att värna om dess positiva effekter och undvika dess negativa följder.

Sammantaget kan konkluderas att följande förhållningssätt till *placemaking* föreslås för att värna om dess positiva effekter och undvika negativa följder:

- » Insikt i att begreppet *placemaking* används i olika sammanhang och ger därför olika produkter.
- » Ökad medvetenhet av *placemaking* grundvärden.
- » Utvecklad förståelse och utvecklad mentalitet kring platsdynamik.
- » Ökad kännedom av de konsekvenser som är till följd av olika politiska och ekonomiska klimat.
- » Djupare förståelse för kopplingen mellan kultur, användare och känslomässig anknytning.

Sammantaget kan konkluderas att följande tillämpning av *placemaking* föreslås för att värna om dess positiva effekter och undvika negativa följder:

- » Omfattande medborgarkontakt.
- » Fokus på skapandet av en psykologisk plats, där det primära målet är brukarens upplevelse och inte platsens utformning.
- » Omfattande samarbete mellan formella och informella aktörer där platsens användare sätts som utgångspunkt.
- » Fokus på skapandet av förutsättningar för naturliga processer och platsdynamik.

Från litteraturstudien kan antagandet göras att informell *placemaking* kan gagnas av ett utbyte av kunskaper, metoder eller samarbete från det formella. När *placemaking* däremot appliceras inom formella ramar visar litteraturstudien att dess grundvärden lätt försummas. Den formella processen skiljer sig från den informella i och med att den involverar flera olika aktörer. Processen blir därför lång då den innefattar flera olika steg. Vid formell planering och design är dessutom det ekonomiska värdet ofta i framkanten och kan lägga en skugga på övriga värden. Det värde som ska prioriteras styrs därtill ofta av projektets finansiella situation. Litteraturstudien åskådliggör samtidigt att *placemaking* är nyanserat och har en komplex problembild. Informella och formell *placemaking* resulterar i olika produkter vars förutsättningar för dess brukare skiljer sig åt. Komplexiteten gör det däremot svårt att säga exakt hur, på vilket sätt och av vem *placemaking* bör tillämpas.

Om landskapsarkitekter ska uppnå lyckad *placemaking* behöver ett nytt förhållningssätt erhållas. Genom studien uppfattas en generell acceptans där termen *placemaking* kan användas på olika sätt och därmed ge olika produkter. En större medvetenhet för vad *placemaking* står för och dess grundvärden skulle därför främja en mer enhetlig förståelse och användning av konceptet. Genom förståelse för skillnader mellan det informella och formella kan inte bara olikheter men också möjligheter belysas. En grundförutsättning för *placemaking* är den dynamiska processen, något som i nuläget inte är tillräckligt uppmärksammat inom disciplinen. Förståelse om dynamiken är därför ett exempel på hur mentaliteten hos landskapsarkitekter kan utvecklas. Samtidigt åskådliggörs hur mentaliteten hos beställaren också kan behöva ändras för att tillåta investering i form av tid och ekonomisk finansiering till en plats även efter dess byggnation. Därutöver bör en medvetenhet finnas för det politiska klimatet och ekonomiska konsekvenser då de skapar förutsättningarna för huruvida *placemaking* går att tillämpas eller inte. Slutligen krävs en större investering i kulturen och människorna från landskapsarkitekten. En djupare förståelse för vilka man planerar för och dess kultur ger en bättre utgångspunkt för att användarna ska kunna skapa en anknytning till platsen.

För att uppnå en mer lyckad *placemaking* krävs en medborgarkontakt som kanske överstiger vad som är vanligen förekommer i formella projekt. Detta eftersom *placemaking* grundar sig djupt i främjandet av en viss plats förhållande till dess användare. Därför är det till fördel för planeraren och arkitekten att sätta sig in i platsen för att förstå dess kulturella sammanhang. Om fokus läggs på att skapa en psykologisk plats och inte bara en fysisk ger det också bättre förutsättningar för att skapa anknytningar såväl som ge platsen en identitet och känsla. Likväl som människor ger mening åt en plats, kan en plats ge mening åt människorna. Ett samarbete med informella aktörer vid tillämpning av

placemaking kan vara en metod som kan tillämpas av den formella sektorn. Detta för att uppnå den slags *placemaking* som sätter platsens användare som utgångspunkt. Landskapsarkitekten bör dessutom skapa förutsättningar för naturliga processer och den dynamik det ger platsen. Tillvägagångssätt för att tillämpa den dynamiska processen kan se olika ut. Det kan vara allt ifrån att låta platsen naturligt utformas av användarna med tidens gång, till att kontinuerligt planera och anordna evenemang.

Att förverkliga *placemaking* på en meta-skala förstärker effekterna av det formella sammanhanget då det blir ett större glapp mellan den yrkesverksamma och framtida användaren. Vid dessa storskaliga projekt kan det vara ogenomförbart att skapa medborgarkontakt, men lärdom kan fortfarande tas från de värderingar som *placemaking* grundar sig i. Detta syftar främst på de socialpsykologiska värderingarna där människans välmående prioriteras i utformningen.

Diskussion

I nedanstående avsnitt analyseras och utvärderas resultatet av det som framkommit ur litteraturstudien. Det görs en granskning av *placemaking* positiva och negativa effekter samt konsekvenser det har för förhållningssätt och tillämpning inom berörda discipliner, främst landskapsarkitekturen. Detta nyanseras med ställningstagande och redogörelser för personliga åsikter och tankar som väckts i samband med studien. Diskussionen avslutas med en utvärdering av metodval och hur arbetet skulle kunna utvecklas i framtida studier.

Placemaking inom ett ekonomiskt styrande och politiskt klimat

Utifrån litteraturstudien kan det konstateras att formell *placemaking* kan bidra till samt vara en drivande faktor av gentrifiering i urbana städer. Lew (2017) identifierar att vid ett *top-down*-angreppssätt, där yrkesprofessionella inom stadsutvecklande discipliner står för planeringen av ett offentligt rum, leder med hög sannolikhet till att ekonomiska intressen blir styrande. Ekonomin är styrande eftersom det avgör olika faktorer. Exempelvis påverkar ekonomiska tillgångar antalet timmar som kan spenderas på projektet, hur många som är inblandade samt de fysiska materialet som inhandlas till platsen. Begränsade ekonomiska resurser kan leda till att man måste göra diverse ”trade-offs”. Individer eller grupper som har svårigheter med att få deras röst eller åsikt hörd missgynnas ofta vid resursfördelningen. Grupperna har oftast inte möjlighet att bidra med finansiering, tid eller andra projektstyrande faktorer. Parter som istället kan bistå projektet har större inflytande och får mer gehör av planerarna, därmed gynnas de som redan har en ekonomisk fördel. Kombinerat med den ekonomiska aspekten tydliggör det hur samhällets utsatta sätts i underläge. Genom den medborgarsamverkan *placemaking* ämnar sig åt beskriver både Innes et al. (2007) och Sweeney et al. (2018) att konceptet kan verka som ett verktyg för att brygga gapet och undkomma

ekonomiska prägel. Utifrån detta kan man motivera att det inte är själva *placemakingen* som är bristfällig, eftersom den bidragit till nyttjade och uppskattade platser. Negativ kritik kanske istället bör riktas mot samhällsstrukturen som verkar underminera de svaga trots landskapsarkitekters ansträngning och strävan efter skapandet av platser för alla. Ur detta perspektiv blir landskapsarkitekten handfallen till den rådande regeringen. Medvetenhet om komplexa problem i samhällsstrukturen resoneras därför som essentiell för att kunna motverka *placemaking* negativa effekter. Ytterligare kan det argumenteras att landskapsarkitekten har som samhällsuppgift, både som professionell yrkesverksam och som medmänniska, att beakta och planera med hänsyn till dessa utmaningar i samhället. Detta för att kunna skapa offentliga platser som inte exkluderar, utan sporrar sociala möten över samhällsklasserna och etniska grupper samt skapa offentliga rum där människor trivs och mår bra.

Shaw och Montana (2016) belyser hur ekologiska, sociala och estetiska värderingar är styrande inom landskapsarkitektens yrkesnormer. Vidare förklaras hur *placemaking* kan används som medel för att värna om lokala värden. Detta väcker en diskussion om vem som ska göra bedömningarna och bestämma en plats viktigaste värden. Är det lokalbefolkningen eller de yrkesverksamma som har kompetensen för att framställa den mest förmånliga utvärderingen? Likt de flesta fall kan ett mellanting föreslås som det lämpligaste alternativet. Som angivet av Innes et al. (2007) är en nära kommunikation mellan de professionella och grannskapet det mest gynnsamma alternativet för de flesta fall. Kopplat till diskussionen om gentrifiering så kan det tolkas att aspekter som värdesätts och implementeras av yrkesverksamma utan tillräcklig kommunikation med grannskapet är en möjlig anledning till att vissa samhällsgrupper blir exkluderade. Emellertid så kan det argumenteras att informell *placemaking* också leder till exkludering. Individer och samhällsgrupper som inte tillhör just det ifrågasvarande grannskapet kan genom *placemaking* exkluderas.

Shaw och Montana (2016) lyfter fram hur resurser baseras på finansiering vilket uppnås då ekonomisk lönsamhet kan redovisas. Därtill förklaras att den maktroll som finansieringen har över projekt kan leda till att värderingar styrs bort från ursprungsidén. Vilket kan resultera i en slags ekonomisk fälla för planerare, som på sätt verkar oundviklig på grund av ekonomins centrala roll i samhällsstrukturen. Ett dilemma skapas när *placemaking*-principer ska tillämpas för skapandet av bra, funktionella allmänna platser utan att hamna i fällan där det primära målet är ekonomisk tillväxt. Som Shaw och Montana visar sker en strävan efter ekonomisk tillväxt i storskaliga och formella projekt ofta på bekostnad av *placemakingens* grundprinciper. *Placemaking*, när tillämpad vid meta-projekt inom den formella strukturen, fungerar av den orsaken oftast inte. För landskapsarkitekten kan medvetenhet av de konsekvenser ett ekonomisk fokus ger leda till att *placemaking* inte används där det ter sig problematiserande. Vidare kan man fundera om *placemaking* är tillämbart vid projekt där ekonomisk tillväxt är centralt. Hur ska landskapsarkitekter i fattiga länder förhålla sig till *placemaking*, där ekonomisk tillväxt är väsentlig för säkerställd social trygghet hos befolkningen? Ytterligare kan man spekulera kring om *placemaking* är endast applicerbart i resursoberoende och välbärgade sammanhang. Resonemanget är inte fullständigt hållbart då man i informell *placemaking* ser många lyckade exempel vid socioekonomiskt utsatta områden, såsom i Main och Sandovals (2015) text där MacArthur park beskrivs

som en succé. Utifrån detta kan det motiveras att *placemaking* är mest lämpat vid informell tillämpning. Exemplet med MacArthur park belyser endast en succé sett utifrån just det samhället, kulturen och identiteten på just den platsen. Main och Sandoval konstaterar inte hur omkringliggande samhällen påverkades eller inte påverkades. Vidare kan man spekulera kring om en exkludering sker av omkringliggande områden eller andra individer och samhällsgrupper. Ett scenario där mer välbärgade medborgare inte känner sig välkomna i MacArthur park miljön är inte otänkbara. Hur ska man förhålla sig till en sådan exkludering? Är exkludering av förmögna berättigat om det sker på grund av främjandet av socialt utsatta samhällsgrupper? Ska landskapsarkitekter och andra stadsplaneringsdiscipliner verka för att skapa flera urbana rum som prioriterar samhällets svaga och därmed exkluderar kapitalstarka medborgare?

Samarbete mellan det informella och formella

Att inkorporera informell *placemaking* i den formella planeringssfären kan utifrån litteraturstudie av exempelvis Sweeney et al. (2018) och Innes et al. (2007) tyckas misslyckas i de flesta fall. Detta eftersom formell *placemaking* enkelt blir en strategi och artificiellt sätt att skapa socialt hållbara platser (Shaw & Montana 2016). Avarot (2002) menar dessutom att *placemaking* har blivit ett allmänt förekommande tillvägagångssätt. I och med att det applicerats av landskapsarkitekter och andra professionella yrkesgrupper säger Avarot att *placemaking* i formella sammanhang alltmer differerar sig från sitt ursprungliga syfte. *Placemaking* ses som något vedertaget gott (Lew 2017) vilket, på grund av ovan nämnda anledningar, kan och bör ifrågasättas. Då formell *placemaking* frångår det ursprungliga syftet signalerar det möjligtvis att något i processen inte verkar för främjandet av *placemakingens* grundvärden. Det är därför av vikt att förstå skillnaden mellan formell och informell *placemaking* för att kunna förstå var de tangerar och hur de skiljer sig åt. Informationen och medvetenheten kan tillåta yrkesverksamma att förstå den egna processen och vad som måste vara annorlunda för att *placemaking* ska fungera inom formella ramar.

När professionella sektorer försöker efterlikna informell *placemaking* förblir det formellt och kan grunda sig i de förordningar och föreskrifter som måste följas. Eftersom informell *placemaking* är *bottom-up* finns inte samma reglerade struktur som styr vad processen ska innefatta eller hur den ska fungera (Douglas 2016). Som Douglas (2016) beskriver finns det något speciellt med ett tillvägagångssätt som är *bottom-up*. Projekt ges då en mer organisk och autentisk känsla som lockar och tilltalar användare. Vidare förklarar och exemplifierar Douglas att om ett officiellt evengemang annordnas vars utformning är identiskt med ett informellt projekt, uppskattas det mindre. Detta eftersom projekten avsaknar genuinitet vilket rotar sig i *top-down* styrningen.

Douglas (2016) visar på en gråzon mellan informell och formell *placemaking*. Författaren förklarar att gråzonen uppstår när informella aktörer tar till sig professionell kunskap som verktyg vid förverkligandet av diverse projekt. Eftersom informella aktörer vanligen tillhör lokalbefolkningen erhåller de därutöver en stabil kunskapsgrund av ett områdes styrkor och svagheter. Kunskapen kan delas till officiella aktörer som i sin tur kan bidra med resurser och organiserande hjälpmedel (Sweeney et al. 2018). Ur det hänseendet gynnas informell

placemaking av den så kallade gråzonen där kunskap, verktyg såväl som samarbeten, mellan formell och informell, är en möjlighet som kan utnyttjas. Formell *placemaking* kan också gynnas av denna gråzon, men hindras möjligen idag av en brist på tid och pengar. Dessutom verkar det saknas en öppenhet för samarbeten som drar fördel och nyttjar lokalbefolkningens kunskap.

Utvecklad medborgardeltagande för att brygga gapet mellan bottom up- och *top-down* är något som skulle gagna formell *placemaking*. Ur många aspekter särskiljer sig den yrkesverksammas bild av området från det av de lokala. Att aktivera medborgare från början ger därför inte bara bättre förutsättningar för att skapa en plats lokalinvånarna uppskattar och upplever som mer autentisk. Utan Sweeney et al. (2018) beskriver att det också skapar engagemang hos dess brukare.

Engagemanget, menar författarna, är också en bidragande faktor för den iterativa processen som gynnar platsens dynamik. Även om medborgarkontakt etableras kan det däremot vara svårt att undvika samarbetet från att bli riktad och påverkad av den projektanställda. En landskapsarkitekt kan trots allt inte endast förhålla sig till framtida brukare, utan står också till svars av en beställare. Vilka som väljs att kontaktas eller hur kontakten sker påverkar också den slags medborgarkontakt som kan etableras. På så sätt blir processen fortfarande ordnad, strikt och reglerad även om avsikten var att efterlikna ett informellt arbete. För att kunna genomföra den slags medborgarkontakt som främjar god *placemaking* krävs därför kanske en grundlig förändring. Ett handlings sätt där medborgare får en avsevärd roll i processen från början till slut. Det kräver ett nytt förhållningssätt hos landskapsarkitekter men också hos beställaren.

Om en stark medverkan från medborgare vore möjligt påverkar det däremot landskapsarkitektens roll i skapandeprocessen. Rollen skiftar från att vara en beslutstagare av funktioner och utformning till att bli en förmedlare av andra människors idéer. I viss mån är landskapsarkitekten redan en slags förmedlar, då hans uppgift är att planera för en plats framtida brukare och inte sig själv. Däremot betyder det att rollen som förmedlare förstoras och blir en större del av vad en landskapsarkitekt är och har för arbetsuppgift. Vad ska väga tyngst, medborgares erfarenhet och kännedom av en plats eller landskapsarkitektens kunskap och praktiska vana?

Rättigheter och skyldigheter

Landskapsarkitekter och andra yrkesverksamma har enligt Sweeney et al. (2018) och Douglas (2016) rätten såväl som skyldigheten att forma stadens allmänna rum. Däremot begränsas dessa yrkesgrupper av till exempel lagar, regler och normer. Eftersom människor är drivande motorer bakom *placemaking* påverkas även det informella platsskapandet av människors kultur, politik, värderingar, trender och normer. Ramarna inom den formella strukturen är däremot mer strikta än hos de informella. Douglas visar på detta när han beskriver att landskapsarkitekter på sin fritid utför *DIY* urbanism aktiviteter. Dessa individers handlingar belyser hur ett eget initiativ kan vara ett mer effektivt handlings sätt än att gå genom officiella kanaler och processer. Landskapsarkitekter som utför *DIY* urbanism aktiviteter kan ses som en del av sammanlänkningen mellan det informella till det formella. Gapet mellan yrkesverksamma platsskapare och användarna av framtida platser suddas ut, eftersom utformaren och framtida brukaren är samma individ. Går det att införa en

process som är lika snabb och effektiv inom ramarna av det formella yrket. Hur och skulle detta kunna implementera detta på större skala?

Douglas (2016) förhåller hur människor som utför *DIY* urbanism aktiviteter ofta tillämpar professionell kunskap och verktyg för att genomföra lyckade lokala småskaliga projekt. Vidare sägs den professionella kunskapen och verktygen stärka deras legitimitet som informella aktörernas. Samtidigt besvarar dessa aktörer ett behov som inte uppmärksammas av branschen (Douglas 2016). Därtill kan man ifrågasätta hos vem ansvaret för lokala platser som lägger stort fokus på socialt värde ska ligga och om landskapsarkitekten och andra stadsutvecklande discipliner är kvalificerad nog för jobbet. Den rätt som Douglas och Sweeney et al. (2018) föreskriver landskapsarkitekter för utformning av offentliga rum blir också svår att förneka informella aktörer. Allmänna platser är trots allt historiskt sett skapade av människor för människor (Silberberg et al. 2013). Således bör ansvaret möjligen delas mellan den informella och formella sektorn. Det är däremot inte hållbart för ett reglerat system att förlita sig på att det alltid kommer finnas tillräckligt många *DIY* urbanism aktörer. Variation av aktörer över tiden påverkar därmed den informella sektorns kapacitet att utföra föreskrivna uppgifter som ska hjälpa branschen besvara mer vardagliga behov. Branschens förmåga att besvara diverse behov kompliceras ytterligare av ojämlikheten av resurskapacitet vid olika projekt i diverse områden. Tillgången på kompetenta anställda kan variera stort mellan samhällen. Ska landskapsarkitekter som jobbar och engagerar sig i utsatta områden stå till svars för misslyckad planering där de inte utrustats med rätt verktyg och kvalificerade medarbetare på grund av bristande resurser? Är det verkligen rättvist att skuldsätta landskapsarkitekterna?

Placemaking är starkt kopplat till emotionella upplevelser och socialpsykologiska sammanhang (Sweeney et al. 2018). Därmed kan man fråga sig om lyckad *placemaking* är mer grundat i att knyta an till ett emotionellt tillstånd eller att skapa ett emotionellt tillstånd hos individer, snarare än att skapa platser. Ur det hänseendet borde *placemaking* kanske vara ett initiativ och ansvar från sociala discipliner snarare än landskapsarkitekter. Det kan vara en radikal tanke då sociala discipliner inte erhåller de grundkunskaper inom platsskapande som landskapsarkitekter har. Även om det fysiska platsskapandet skulle vara sekundärt för *placemaking*, kan kunskaper inom platsskapande fortfarande argumenteras vara nödvändiga. Ett samarbete mellan landskapsarkitekter och dessa discipliner skulle därför kunna vara ett tillvägagångssätt att generera mer lyckad *placemaking* inom den formella strukturen. Det kan också vara av vikt att under landskapsarkitektutbildningen framhäva sociala värden på samma sätt som ekologiska och fysiska faktorer görs. Det är en naturvetenskaplig utbildning i ett samhälls- och humanioravetenskapligt yrke. Därför krävs även grundförståelse för människan och den problembild som finns i urbana miljöer ur ett socialpsykologiskt perspektiv. På det sättet kan yrkesgrupper erhålla bättre verktyg för besvara sociala behov som till exempel belyses av *placemaking*.

Som tidigare konstaterat grundar sig *placemaking* i sociala värden. Man kan därför göra antagandet att det sociala värdet prioriteras över andra, såsom estetiska eller ekologiska. Prioriteringar av värden kan ske inom yrket men det är däremot sällan att en landskapsarkitekt eller stadsplanerare vid projektarbeten endast fokuserar på ett värde. Ur detta dagar sig den subjektiva frågan om vad som är bra eller dåligt, där det är svårt att säga om något är rätt eller fel. Om övriga värden

överskuggas av det sociala blir projektet kanske lyckad *placemaking* men misslyckad ur andra perspektiv. Därför är god *placemaking* inte självklart god landskapsarkitektur. Eftersom formella yrkesgrupper ofta måste ta hänsyn till flera aspekter är användandet av *placemaking* kanske inte ultimata i den formella sfären. Det bredare fokuset kan vara ytterligare en anledning till varför den ofta anses misslyckad (Innes et al. 2007).

Om god tillämpning av *placemaking* enbart behöver fokusera på det sociala värdet kan ifrågasättas. En kombination av sociala- med övriga värden är inte en omöjlighet då det i viss grad är en ständig faktor inom landskapsarkitekturen. Svårigheten med en kombination är att låta det sociala värdet ta lika stor plats som det får göra inom informella *placemaking* projekt. Övriga värden får inte överskugga det sociala värdet. Det är därför av vikt att undvika fällan där prioritering av värden beslutas utifrån ett ekonomiskt lönsamt perspektiv. Om en kombination vore möjligt, utan att minska det sociala värdets roll, skulle det utgöra ett mer lämpligt och anpassningsbart tillvägagångssätt för landskapsarkitekter som vill använda *placemaking*. Vidare undersökning och praktiska försök för att uppnå en sådan lyckad kombination är därför aktuellt.

En iterativ process och dynamiska förutsättningar

Sweeney et al (2018) menar att *placemaking* är en iterativ process vars produkt får ett öppet slut. Däremot förklarar författarna att när *placemaking* tillämpas inom den formella processen ses byggnationen av en plats som en färdig produkt. Konsekvent skapas inte förutsättningar för platsdynamik som driver den iterativa processen efter det att en plats materialistiskt sätt tagit form. Detta kan delvis rota sig i att landskapsarkitekter är erfarna av att planera materialistiskt hållbara platser ur ett dynamiskt framtidstänk, men mindre så ur ett mer psykologiskt perspektiv. Av detta kan disciplinens bristande förhållningssätt till den psykologiska dynamiken kritiseras. Sweeney et al. samt Main och Sandoval (2015) benämner psykologiska faktorer som identitet, kultur och känslomässig anknytning som en väsentlig aspekt av *placemaking*, vilket sällan tas i hänsyn till när platsens framtid och dynamik ska planeras.

Informell *placemaking* strävar efter att planera platser som får en god utgångspunkt för fortsatt dynamik. En plats kan däremot vara dynamisk utan att erhålla samma förutsättningar som informella *placemaking*-projekt har. I ett förklarande syfte kan man dela in dynamik som naturlig och icke-naturlig. Den naturliga dynamiken sker oavsett av andra faktorer eftersom det är förändringar som tiden för med sig. Icke-naturlig dynamik drivs däremot av människor och mänskligt påverkade processer. Således påverkar platsers icke-naturliga dynamik av dess planering och design. Platser som saknar rätt förutsättningar saknar nödvändigtvis inte dynamik, men risken för att den blir statisk för dess brukare ökar.

Problematiken till varför formell *placemaking* inte anammar det dynamiska perspektivet till dess projekt grundar sig å ena sidan i resurser. Å andra sidan påverkas projekt av den materialistiska mentaliteten i samband med fullbordandet av platsen. Vanligtvis förekommer inte resurser för att arkitekten ska få stanna kvar och fortsätta arbetet med en plats efter dess byggnation. Att hålla platsen levande skulle behöva vara en större del av processen för att uppnå lyckad dynamik.

Exempelvis så måste det ske en naturlig överlämning från landskapsarkitekten till de framtida användarna genom att till exempel engagera befolkningen vid etableringen av en plats.

Placemaking sträcker sig från kreativa nyskapande till erfarenhetsgrundade projekt, tillfälliga pop-up parker till permanenta etableringar, billiga och enkla till påkostade och komplexa (Shaw & Montana 2016). Samtliga projekt säger sig sträva efter att hjälpa samhällen utveckla distinkta identiteter och främjar förbättringar av det offentliga rummet med människan i centrum. Hur kan så många olika tillvägagångssätt, som vill nå samma mål, innefattas av samma begrepp? Är det välbetänkt att benämna samtliga för *placemaking*, eller vore det mer gynnsamt att särskilja dem ytterligare? Flertalet av referenserna konstaterar att begreppet *placemaking* är problematiskt. Sweeney et al. (2018) beskriver begreppet som svårdefinierat, Lew (2017) intygar att den har flertalet syftningar och även Douglas (2016) understryker att *placemaking* har varierande definitioner. Utifrån detta kan man motivera att en del av problematiken kring *placemaking* ligger i själva begreppet och dess vidspridda användning.

Begreppet *placemaking*

Begreppets beståndsdelar som särklades av Carmona et al. (2010) illustrerar uppdelningen av ordets sammansättning. Kombinationen av place (plats) och making (skapande) antyder på nyskapandet av platser, men är inte alla ytor också platser? I bakgrunden beskrivs det att platser skapas i samband med en känslomässig anknytning (Sweeney et al. 2018), men finns det verkligen platser utan en psykologisk koppling till någon människa? Ingen av källorna poängterar heller att det måste vara en positiv association, utan det verkar antas som en underförstådd norm. Om denna begränsning verkställdes skulle det innebära en precisering av begreppet och möjligen en ökad vägledning för tillämpare, främst riktat mot yrkesverksamma. Begränsningen medför att på offentliga rum med en negativ konnotation appliceras *placemaking*, medan platser med redan positiv anknytning istället skulle kunna använda sig av något i linje med *place-enhancing* (platsförbättring). Detta kan också sättas i relation till *placemaking* som en dynamisk process. Denna nya begreppsprecisering skulle innebära att *placemaking* har en slutprodukt eller ändamål i att skapa, eller återskapa, en psykologiskt positiv plats. När detta uppnåtts kan den formella sektorns arbete uppfattas som slutfört, men det implicerar inte att den dynamiska processen upphör. Om projektet utförts av en yrkesprofessionell bör dynamiken fortsätta och den positiva kopplingen vara ihållande även efter det materiella slutförandet. Ett färdigställt projekt, med negativ psykologisk koppling, kan ses som ett misslyckande av den yrkesverksamma. Genom att lägga fokus på de skapade psykologiska dynamikerna undviker man diskussionen om bristandet i samhällsstrukturen. Om projektets uppdrag formuleras som att producera positiva psykologiska platser ger det en tydligare samt mer realiserbar uppgift för exempelvis landskapsarkitekter. Därmed kan landskapsarkitekter inte heller ursäkta misslyckad *placemaking* genom att till exempel skylla på rådande politik. Det blir också svårare att bortförklara vid projekt som lett till gentrifiering.

Komplexiteten kring begreppet blir ytterligare invecklad när man har i åtanke vem som har rätt att värdera platsen. Shaw och Montana (2016) lyfter fram denna

diskussion och frågar sig vilka värden som anses viktiga och vem som ska ta beslutet. Ur Shaw och Montanas text framställs inget svar på frågan och diskussionen verkar inte ha något entydigt facit. Därför skulle man kunna motivera att om en begreppsprecisering av *placemaking* gjordes, på det formella planet inom discipliner, skulle det underlätta i diskussionen. Med en sådan förtydligande underlättas värderingen om vad som är en lyckad plats och vad som är lyckad *placemaking* eftersom det då finns en tydligare riktlinje att följa. Däremot så är det just denna typ av formell riktlinje som litteraturstudien visat vara problematisk, fast då i form av en checklista-princip (Innes et al. 2007). Resultatet blir en ond cirkel där människans ständiga behov av att kategorisera och förenkla företeelser, för att förstå dem bättre, leder till förlusten av problematikernas omfattande nyansering. Medvetenheten om just denna tendens kanske kan leda till en ökad vaksamhet och förståelse för problematiker som värderas som mest centrala vid en specifik plats. Ur den synvinkeln vore det mer effektivt att utbilda planerare, landskapsarkitekter och andra i branschen om människans varierande perceptioner, problematiker som kan finnas på platser, hur man upptäcker dem och hur man använder den informationen i kombination med medborgarsamverkan för att skapa platser. I relation till den nuvarande landskapsarkitekturutbildningen på SLU i Uppsala spelar socialpsykologisk undervisning inte en stor del av läroplanen. Med det i åtanke kan det reflekteras om landskapsarkitekter är rustade för planeringsprinciper såsom *placemaking* när de kommer ut i arbetslivet.

Fokus att skapa psykologiska platser istället för fysiska är något som inte är uppenbart i själva begreppet *placemaking* eftersom "making" har en så starkt praktisk samt fysisk lydelse. Kopplat till Aravots (2002) påstående om *placemaking* förlorade kredibilitet kan man spekulera att det är just vid detta bristande i förbindelse mellan begrepp och definition som leder till en del av förvirringen. Ordets missbrukade användning har lett till dess förknippelse med projekt som inte förhåller sig till *placemaking* grundvärderingar. Beskrivet av Lew (2017) finns det också en tydlig länk mellan marknadsföring där *placemaking* används för att promota projekt. Istället för att betona att platsen skapats med socialpsykologiska faktorer i fokus, brukas ordet *placemaking* som ett klyschigt trenduttryck. Kanske är detta en del av anledningen till att uttrycket förlorat sin slagkraft och popularitet inom stadsplanering och *urban design*-falangen? *Placemaking* verkar användas som en del av en pretentiös jargong inom planering där ordet frikostigt nyttjas för att validera *top-down* strategier inom samhällsutveckling. Problematiken som uppstår är att *placemaking*, som tidigare nämnt, förlorar sin kredibilitet och skadar därmed ryktet för projekten, redan innan de implementerats. Landskapsarkitekter som strävar efter en inkluderande process med nära medborgarkontakt och satsning på gräsrotsprojekt kan därmed ha svårt att förmedla *placemaking* sanna innebörd samt möta stort motstånd vid genomförandet av projekten. Felanvändningen av begreppet kan leda till att grupper känner sig förolämpade och till följd försvåra medborgarkontakten samt tilliten till planerare. Detta medför att *placemaking* inte erhåller den bryggande process mellan professionella och lokala aktörer som Innes et al. (2007) värderar som en av dess mest betydande effekter. Motiveringen att stadga en övergripande definition styrks ytterligare. För att undkomma missanvändningen av *placemaking* som begrepp samt för att kunna förmedla dess sanna syfte verkar det krävas en enhetlig begreppsbestämning.

Som litteraturstudien visar är *placemaking* svårt att definiera då det tillämpas och anpassas på flera olika sätt (Carmona et al. 2010). Dikotomin av *placemaking* inom det informella och formella belyser konceptets komplexitet och mångsidighet (Douglas 2016). Den breda anpassningen av *placemaking* kan anses ge väga för avvikelser från dess ursprung där grundvärden kan tappas längs med vägen (Shaw & Montana 2016). Ur detta skapas ett dilemma kring vad som egentligen är *placemaking* och vad som är ett utnyttjade av ordet med brist av förståelse och fokus på dess innebörd. När och hur man kan eller får benämna ett projekt *placemaking* kan därför ifrågasättas. Medvetenhet för vad ordet står för kan hjälpa att göra en avgörelse. Det går att argumentera för att problemet inte grundar sig i att *placemaking* kan se olika ut beroende på sammanhang utan att den breda tillämpningen resulterar i förlorandet av värden. Att *placemaking* är anpassad för olika kulturer kan därmed ses som något positivt medans branschens exploatering av termen blir i motsats negativt. Man kan fråga sig om det beror på en avsaknad förståelse, ignorans eller båda delar.

Placemaking i olika sammanhang

Utöver ett behov av begrepp precisering finns en problematik vid tillämpning av *placemaking* grundat i geografiskt läge. Problematiken återfinns i den sociala aspekten som är väsentlig för konceptet. Informell *placemaking* är exempelvis knutet till ett gemensamt skapande (Sweeney et al. 2018). Det förutsätter interaktioner mellan individer samt en vilja för att skapa något tillsammans. God *placemaking* ska dessutom främja sociala interaktioner där nya anknytningar människor emellan kan skapas (Sweeney et al. 2018). Lyckad *placemaking* ur ett socialt perspektiv bygger därmed på människors relationer till varandra. Hur människor interagerar skiljer sig däremot mellan olika kulturer, vilket kan bland annat utläsas ur Main och Sandovals (2016) text. Till följd därav kan man anta att förutsättningarna för lyckad *placemaking* är annorlunda beroende på i vilket land och kultur det ska appliceras. Människor i USA kan exempelvis vara mer benägna att interagera med mindre bekanta eller främlingar jämfört med i Sverige. Det ger olika utgångslägen för att uppnå vad som litteraturen syftar till är lyckad *placemaking*. Därmed går det att ifrågasätta hur lämplig *placemaking* är som metod i ett Svenskt samhälle där initiativtagande för att skapa nya förbindelser mellan obekanta är mer osedvanligt.

När anknytning till andra människor inte uppnås behöver det å andra sidan inte nödvändigtvis innebära att ett projekt saknar värde. Som Sweeney et al. (2018) framhåller alstras platsdynamik i samband med att en människa uppmärksammar en ny plats, skapar anknytning och ser ett värde i platsen. Så länge denna dynamik sker där människor aktiveras fysiskt och emotionellt ges platsen ett värde för dess besökare vilket kanske räcker för att *placemaking* ska anses lyckad. Ur det hänseendet är *placemaking* en strategi för platsskapande som kan tillämpas i en variation av länder och kulturer. Däremot kan produkten av *placemaking* se olika ut när länder formar och anpassar strategin efter vad som fungerar i just det landet, den staden eller på den platsen. Vidare kan man argumentera att det finns en ineffektivitet om *placemaking* kan ses som ett lyckat projekt när det endast har positiv inverkan på en eller ett fåtal personer. Exempelvis blir det svårt för landskapsarkitekter att argumentera för dess användning till beställare då målet

oftast är att skapa allmänna rum som uppskattas av majoriteten. Ur denna synvinkel kan man anta att *placemaking* användning hejdas inom yrkessektorn eftersom det inte blir ekonomiskt försörjbart eller försvarbart.

Utvärdering av vald metod

Resultatet och diskussionen är baserad på antaganden och slutsatser dragna enbart från en litteraturstudie. Det innebär att val av källor har haft en stor inverkan på gjorda påståenden. Texten är på så sätt riktad från några få, författares och våra egna, perspektiv, uppfattningar och åsikter kring *placemaking*. En nyansering av arbetet är gjord genom att inkludera texter som utöver ett landskapsarkitekt perspektiv även berör andra discipliner. Därutöver har texter som behandlar *placemaking* på olika skalor och i olika sammanhang också studerats vilket ytterligare berikar innehållet. Majoriteten av den valda litteratur som bygger upp bakgrundskapitlet är publicerat från USA och Australien. Å ena sidan utgör det en nackdel för textens nyansering såväl som att det skapar en svårighet att sätta ämnet i ett svenskt perspektiv. Detta eftersom både USA och Australien skiljer sig kulturellt från Sverige och har därför andra förutsättningar för *placemaking*. Å andra sidan kan denna skiljaktighet ses som en fördel då det ger en möjlighet till att reflektera mellan skillnader och likheter sinsemellan dessa länder och Sverige. Dessa reflektioner hade inte varit fördjupade i samma omfattning om ett större fokus hade lagts på svensk litteratur. Dessutom är svensk litteratur angående *placemaking* i större grad svårare att hitta då ämnet inte diskuterats lika mycket inom landskapsarkitekturfären.

Tidsperspektivet påverkar också resultatet av litteraturstudien. Största delen av den studerade litteraturen baseras på texter från 2010-talet. Resultatet ger därför en relativt samtida bild av *placemaking*. Äldre litteratur som refereras till är också relevant då det ger förståelse för ihållande grundvärden inom *placemaking*. Det bidrar även till ett nyanserat resonemang med ett bredare tidspann samt aspekter från tider med andra ideologiska, politiska och samhälliga trender.

Vidareutvecklade studier

För ett fortsatt arbete och utveckling av texten vore intervjuer utöver vidare litteraturstudier en givande metod. Intervjuer skulle ge insikt av vad aktörer inom det informella eller yrkesverksammas inom den formella strukturen har för perspektiv och tankar gällande *placemaking*. Vad de anser gör att skillnaden mellan formaliteterna kan tydliggöras ytterligare. Dessutom kan intervjuer ge förståelse för hur skillnaden blir påtagligt och manifesterar sig genom diverse projekt. Därutöver vore intervjuer med medborgare om deras upplevelse av olika platser i staden berikande för förståelsen av olika sociala värden. Ytterligare hade en närmare studie på praktiska exempel av *placemaking* projekt, lyckade, mindre lyckade, informella och formella varit aktuellt vid fortsatt arbete. Det innefattar en studie av hur den materialistiska skillnaden visar sig i gestaltning och dess påverkan på platsens sociala värde. Detta tillsammans med övrig litteratur skulle skapa en grund varpå ett gestaltungsförslag kan genomföras. Gestaltungsförslaget skulle tydligare illustrera hur förhållningssättet och tillämpningen kan appliceras vid designprocessen i ett formellt sammanhang.

Vidare studier skulle även kunna innefatta ett mer världsomspännande perspektiv där undersökning av *placemaking* roll studeras i andra världsdelar än västvärlden. Det vore av intresse att spinna vidare på den kulturella betydelsens inflytande och värde inom *placemaking*, som med MacArthur Park exemplet. Studier kring vilka kulturella skillnader som ger upphov till större eller mindre *placemaking* initiativ skulle exempelvis kunna vara en frågeställning. Genom att anpassa ett mer globalt perspektiv skapas även möjligheten att studera hur *placemaking* tillämpas i utvecklingsländer och hur det skiljer sig åt från västvärlden. Det vore av intresse att undersöka vad metoden har för betydelse i dessa länder, vilka aktörer som där implementerar *placemaking* och hur det påverkar utformningen av urbana miljöer.

I arbetet antas det att *placemaking* är aktuellt för stadsutveckling av offentliga rum i vår samtid. Detta skulle kunna kritiserars eftersom metoden växte fram under en annan era. För vidare forskning inom ämnet är det därför relevant att ifrågasätta om det finns andra metoder som är mer applicerbara i vår samtid och dess aktuella strömningar. Vilka alternativa metoder finns det? Samtidigt skulle det vara problematiskt om *placemaking* inte används inom den formella sektorn. Detta eftersom *placemaking* inom discipliner agerat som en slags indikator för att de mänskliga aspekterna tas hänsyn till vid projekt. Grundvärderingarna i *placemaking* är dessutom allmänt uppskattade och utgör därför en god grund för yrkesverksamma. Är det möjligt att medvetenhet hos den formella sektorn bidrar till att *placemaking* tillämpas på ett mer effektivt sätt? Hur kan medvetenhet användas som ett verktyg vid tillämpning? Kan *placemaking* grundvärderingar anammas i en ny metod som är mer applicerbar på nutida samhällsproblematiker? Skulle detta då innebära ett nytt paradigmskifte inom stadsutvecklingbranschen? Fortsatt kan det argumenteras att sociala behov är ett gemensamt samhällsansvar som inte kan tilldelas endast den formella sektorn. Utifrån detta skulle ett nytt paradigmskifte kunna innebära ett delat ansvar mellan de informella, allmänheten, och de formella, yrkesverksamma. Eventuellt möjliggör samarbetet över formalitetsgränserna för en mer formbar och anpassningsbar stadsutvecklingsprincip.

Ur denna studie antas *placemaking* som en given strategi inom stadsutvecklingsbranschen. Samtidigt dagar det sig hur sociala värden faller mellan stolarna av nya branschtrender samt av det ekonomiska och politiska klimatet. Ekologisk hållbarhet är det nya slagordet och får troligen med resurser samt uppmärksamhet vid projekt. I och med klimatförändringar kommer denna trendriktning troligen inte avsväla inom snar framtid. Är det fortfarande angeläget att följa en metod som är sprungen ur en annan tidsepok, med andra politiska vindar och trender? Eller krävs det kanske nya metoder för att kunna säkra sociala värden i en värld där ekologisk faktorer får störst uppmärksamhet? Sammantaget kan det konstaterats att denna studie lett fram till fler frågor än svar, vilket ytterligare visar på *placemakingens* komplexa problembild.

Referenser

- Aravot, I. (2002) Back to Phenomenological Placemaking, *Journal of Urban design*, vol. 7 (2), 201-212, DOI: 10.1080/1357480022000012230 [2020-02-12]
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T. & Tiesdell, S. (2010). *Public Places Urban Spaces: the Dimensions of Urban design*. Amsterdam, Elsevier Science.
- Douglas, C.C.G. (2016). The formalities of informal improvement: technical and scholarly knowledge at work in *Do-It-Yourself urban design*. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, Vol. 9 (2), ss.117-134. Tillgänglig: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/17549175.2015.1029508?needAccess=true> [2020-02-07]
- Harmanşah, Ö. 2014, *Of Rocks and Water : An Archaeology of Place*, Oxbow Books, Limited, Havertown. Tillgänglig: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/slub-ebooks/detail.action?docID=2069782> [2020-02-12]
- Innes, E.J., Connick, S. & Booher, D. (2007). Informality as a Planning Strategy. *Journal of the American Planning Association*, Vol. 73 (2), ss.195-210. Tillgänglig: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01944360708976153?needAccess=true> <https://jour> [2020-02-07]
- Lew, A.A. (2017). Tourism planning and place making: place-making or placemaking?. *Tourism Geographies*, Vol. 19 (3), ss. 448-466. Tillgänglig: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14616688.2017.1282007?needAccess=true> [2020-02-07]
- Main, K. & Sandoval, G.F. (2015). *Placemaking in a translocal receiving community: The relevance of place to identity and agency*. *Urban Studies*, Vol. 52 (1), pp. 71–86 London, England: SAGE Publications. Tillgänglig: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.1023.8795&rep=rep1&type=pdf> [2020-02-07]
- Ryan, C. (1995). *Places not Spaces: Placemaking in Australia*. Sydney: Envirobook Publishing.
- Shaw, K. & Montana, G. (2016). Place-Making in Megaprojects in Melbourne. *Urban Policy and Research*, Vol. 34 (2), ss.166-189. Tillgänglig: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08111146.2014.967392> [2020-02-07]
- Silberberg, S., Lorah, K., Disbrow, R. & Muessig, A. (2013). *Places in the Making: How placemaking builds places and communities*. [Broschyr]. Massachusetts: Massachusetts Institute of Technology. Tillgänglig: <https://dusp.mit.edu/sites/dusp.mit.edu/files/attachments/project/mit-dusp-places-in-the-making.pdf> [2020-02-07]
- Sweeney, J., Mee, K., McGuirk, P. & Ruming, K. (2018). Assembling placemaking: making and remaking place in a regenerating city. *Cultural Geographies*, Vol. 25 (4), ss. 571–587. Tillgänglig: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1474474018778560> [2020-02-07]
- The City At Eye Level (2020). *Placemaking and the discourse of the public place*. Tillgänglig: <https://thecityateyelevel.com/stories/placemaking-and-the-discourse-of-the-publicplace/> [2020-02-07]